

Πράξη : Λαός / Πλήθος

Παναγιώτης Κουφός

Επιβλ. Καθηγητής Τουρνικιώτης Παναγιώτης , Αθήνα,Ε.Μ.Π. 2012

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πίσω από τις 6.500 λέξεις αυτής της εργασίας, διαγράφεται σιωπηλά η άποψη ότι βρισκόμαστε σε ένα σημείο καμπής, τόσο σε κοινωνικό όσο και σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο. Η νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα που έχουμε μπροστά μας μεταλλάσει τις προηγούμενα καθορισμένες σχέσης και κατηγορίες οργάνωσης, φέρνοντας τις σε συνεχόμενα αδιέξοδα και αντιφάσεις. Το μεταβαλλόμενο τοπίο μπροστά μας, θέτει επιτακτικά το ζήτημα της ερμηνείας του. Την δημιουργία δηλαδή, ενός λεξιλογίου που θα μας επιτρέψει να προσανατολιστούμε μέσα σε αυτό, να σχετιστούμε μαζί του.

Οι σκέψεις που αναπτύσσονται πιο κάτω, περιορίζουν κάπως το ζήτημα. Προσεγγίζουν το θέμα χρησιμοποιώντας μια συγκεκριμένη ανάλυση για την κοινωνική και πολιτική οργάνωση, θεωρώντας ότι ο τρόπος που οι άνθρωποι σχετίζονται μεταξύ τους, ο τρόπος δηλαδή με τον οποίο συμβιώνουν, είναι στοιχείο που καθορίζει την αρχιτεκτονική όχι μόνο σε διαγραμματικό επίπεδο προσδιορισμού των χώρων(ποιος θα είναι δίπλα με ποιόν) αλλά και σε επίπεδο μορφής. Οι παρακάτω σκέψεις, ακόμα και όταν δεν μιλάνε άμεσα για αρχιτεκτονική κρύβουν την προσπάθεια προσέγγισης της σχέσης

της σημερινής πραγματικότητας, ή τουλάχιστον της ανάγνωσης που χρησιμοποιείται, με την αρχιτεκτονική.

Ωστόσο, είναι δυνατόν ένα τέτοιο κείμενο να απαντήσει στο παραπάνω ερώτημα? Θα μπορούσε δηλαδή, η περιγραφή μίας συγκεκριμένης αρχιτεκτονικής λύσης να αποτελέσει απάντηση;

Ο Ludwig Wittgenstein γράφει : « *Η λεπτομερέστερη εικόνα μιας ολόκληρης μηλιάς έχει αφάνταστα μικρότερη ομοιότητα με το πρωτότυπο από ότι μια τόνση δα μαργαρίτα.*»¹.

Αυτό που μοιάζει να εννοεί ο Wittgenstein, είναι ότι ενώ η μηλιά και η μαργαρίτα δεν έχουν καμία σχέση σε επίπεδο μορφής, μοιράζονται ωστόσο αντίστοιχη φύση και δομή, είναι και τα δύο φυτά. Μεγαλώνουν με τον ήλιο και τρέφονται από τις ρίζες τους. Υπό αυτό το πρίσμα, η μηλιά και η μαργαρίτα βρίσκονται πολύ πιο κοντά, από ότι μια οποιαδήποτε περιγραφή αυτής της μηλιάς, η οποία παρόλο που θα έμοιαζε μαζί της παραπάνω σε επίπεδο μορφής, παραμένει τελικά μια εικόνα της.

Κάνοντας λοιπόν την συνεπαγωγή μπορούμε να πούμε ότι η λεπτομερέστερη περιγραφή μιας συγκεκριμένης απάντησης στο παραπάνω ερώτημα θα πλησίαζε η θα είχε ομοιότητα με την λύση που περιγράφει, λιγότερο από ότι μια οποιαδήποτε κατασκευή.

Όμως κοιτάζοντας από μια άλλη οπτική γωνία, θα βλέπαμε ότι ο λόγος, εκτός από το γεγονός ότι αναφέρεται-περιγράφει κάτι, π.χ. μια αρχιτεκτονική λύση είναι και ο ίδιος ένα αυτόνομο γεγονός, μια κατασκευή. Είναι μια πράξη με δομή, δομικά στοιχεία, κανόνες, οργάνωση, διάρθρωση, κ.λπ. στοιχεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με τέτοιο τρόπο ώστε, αντίστοιχα με την αρχιτεκτονική, να εξυπηρετήσουν ένα στόχο. Αυτή η όψη του λόγου αποτελεί το άλλο επίπεδο στο οποίο αυτή η εργασία κινείται.

Ίσως σε αυτό το σημείο, λιγό πριν μπούμε στο θέμα, θα ήταν καλό να διευκρινίσω ότι θα μιλήσω και θα χρησιμοποιήσω τις σκέψεις

¹ L. Wittgenstein, «ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ», 4ο6

ανθρώπων των οποίων το έργο, φαίνεται, ότι λίγα κοινά παρουσιάζει. Η κοινή βάση που ενώνει αυτούς τους ανθρώπους και τους φέρνει μπροστά σας, είναι η κοινή παρουσία τους στους συλλογισμούς του Paolo Virno (καθηγητή φιλοσοφίας στο τμήμα ηθικής της επικοινωνίας στο πανεπιστήμιο της Καλαβρίας). Οι συλλογισμοί αυτοί, βρίσκονται στο βιβλίο του «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ» και αποτελούν τη βάση για αυτήν την εργασία.

σκίτσο 1: ΚΟΥΦΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΤΡΟΜΟΣ/ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Οι σκέψεις που θα αναπτυχθούν σε αυτή το κείμενο, περιστρέφονται και οργανώνονται πάνω σε ένα κεντρικό άξονα, την διαλεκτική Τρόμος/ Προστασία. Στηρίζονται δηλαδή στην πολύ απλή διαπίστωση, ότι ο άνθρωπος αισθάνεται φόβο και αναζητά προστασία

Ένα πολύ καθαρό πρότυπο του τρόπου αντίληψης της σχέσης, τρόμου / προστασίας, προσφέρει ο Καντ, στην «Αναλυτική του υψηλού».²

Σύμφωνα με τον Καντ όταν παρατηρώ μια τρομερή χιονοστιβάδα να πέφτει, ενώ εγώ βρίσκομαι σε ασφαλές μέρος, με πλημμυρίζει ένα αίσθημα σιγουριάς αναμεμιγμένο όμως, με την οξυμένη αντίληψη ότι είμαι ανυπεράσπιστος.

Με αφορμή αυτό το παράδειγμα και σε σχέση με το δίπολο, αντίληψη της αδυναμίας μου (τρόμος) και αίσθημα σιγουριάς, απέναντι σε ένα κίνδυνο που υπερβαίνει κατά πολύ τις δυνάμεις μου(προστασία), προκύπτει το ερώτημα:

Απέναντι στον ιδιαίτερο κίνδυνο της χιονοστιβάδας, η απάντηση είναι ένα ασφαλές μέρος, ίσως ένα καταφύγιο, τι μπορεί να μου προσφέρει προστασία από τον κίνδυνο που πηγάζει από την εν γένει επικινδυνότητα της ίδιας μου της ύπαρξης; Δηλαδή, υπάρχει κάποια άνευ όρων προστασία απέναντι στον ίδιο τον κόσμο; απέναντι στην αδυναμία μας να τον ορίσουμε επαρκώς; απέναντι στο απρόβλεπτο και στις εκπλήξεις που συνεχώς επιφυλάσσει και στην ανασφάλεια που αυτό μας προκαλεί;

Η απάντηση που δίνει ο Καντ είναι: το ηθικό εγώ. Ο υπερβατικός ηθικός νόμος που προστατεύει το άτομο μου, επειδή σε αυτόν υπάρχει κάτι το μη τυχαίο, κάτι το πράγματι υπερκόσμιο.

Ωστόσο αυτό που ενδιαφέρει εδώ, δεν είναι τόσο η απάντηση,

² Καντ, «ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ», βιβλίο 2, μέρος 1

όσο στο γεγονός ότι ο Καντ προσφέρει μια πολύ καθαρή διατύπωση της διάκρισης ανάμεσα στον ιδιαίτερο κίνδυνο (της χιονοστιβάδας) και στον απόλυτο κίνδυνο (το τυχαίο και απρόβλεπτο του κόσμου). Μια διάκριση που ο Heidegger επεκτείνει στο βιβλίο του «Είναι και Χρόνος»³ στη σχέση μεταξύ φόβου και αγωνίας.

Σύμφωνα με τον Heidegger, ο φόβος αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο γεγονός, στην χιονοστιβάδα, στον ιδιαίτερο κίνδυνο. Η αγωνία από την άλλη, δεν έχει συγκεκριμένη αιτία διέγερσης, προκαλείται από την απλή έκθεσή μας στον κόσμο και οφείλεται στο αβέβαιο και μη αποφασιστικό της σχέσης μας με αυτόν. Αν ο φόβος είναι συγκεκριμένος και έχει κατεύθυνση και όνομα, η αγωνία είναι πολύπλευρη χωρίς αφορμή, και μπορεί να επέλθει οποιαδήποτε στιγμή.

Ο Paolo Virno, μελετώντας από μια πιο ιστορικο-κοινωνική πλευρά την σχέση του οριοθετημένου τρόμου-φόβου και του απροσδιόριστου τρόμου-αγωνία μεταξύ άλλων σημειώνει:

«Η διάκριση μεταξύ οριοθετημένου και απροσδιόριστου τρόμου ισχύει εκεί που επικρατούν ουσιαστικές κοινότητες, που συγκροτούν μια κοιτίδα ικανή να διοχετεύσει την συλλογική πράξη και εμπειρία.»

και στην συνέχεια αναφέρει :

«Ο φόβος εδρεύει στο εσωτερικό της κοινότητας των μορφών ζωής και επικοινωνίας της. Αντίθετα, η αγωνία εμφανίζεται με την απομάκρυνση από την κοινότητα, από τις συμμεριζόμενες συνήθειες, από τα οικεία «γλωσσικά παιχνίδια», με την είσοδο, δηλαδή, στον ευρύ κόσμο.»⁴

Ακολουθώντας τον συλλογισμό του Virno πάνω στη σχέση τρόμου-αγωνίας βλέπουμε να διαμορφώνεται ένα φιλικό και γνώριμο «μέσα» και ένα άγνωστο και εχθρικό «έξω». Φαίνεται, κατά τον Virno, ότι η εγγύηση προστασίας απέναντι στην πίεση που ασκείται στους ανθρώπους με την μορφή του απόλυτου και αγωνιώδους κίνδυνου είναι ο πυρήνας στην καρδιά των σχέσεων που οργανώνουν μια κοινότητα. Η

³ Heidegger, S 40

⁴ Virno, «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ», σελ. 23

διαμόρφωση δηλαδή ενός οικείου «μέσα» ως αντίβαρο στον άγνωστο και απροσδιόριστο χαρακτήρα της αγωνίας.

Έτσι φαίνεται, να χτίζεται γύρω από την κοινότητα ένα όριο που με κοινωνιολογικούς όρους διαμορφώνεται από επαναληπτικά και γι αυτό παρήγορα έθιμα, τις κοινά συμμεριζόμενες συνήθειες ή τα οικεία «γλωσσικά παιχνίδια». Ωστόσο, βασιζόμενοι στη σκέψη του Vignο και προχωρώντας σε μια άλλη κατεύθυνση, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το όριο αυτό αποκτά και υλική υπόσταση, διαμορφώνοντας τείχη ή τοίχους.

Ο τρόπος με τον οποίο το όριο αυτό διαμορφώνεται, η υλικότητά του (πέτρινο, ξύλινο, γυάλινο,...) τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά του (ύψος, πλάτος, μήκος) καθώς ο τρόπος που οργανώνονται τα σημεία στα οποία το όριο αυτό αναιρείται δηλαδή το σχήμα η θέση και η υλικότητα των ανοιγμάτων, ορίζουν τον τρόπο με τον οποίο η κοινότητα (είτε μιλάμε για πολυπληθείς οικισμούς είτε για μια μικρή οικογένεια) σχετίζεται με τον «έξω» κόσμο.

Δηλαδή, η φύση του υλικού ορίου, είτε ο σχεδιασμός του έχει γίνει συνειδητά είτε ασυνείδητα, προκύπτει ως χωρική έκφραση της σχέσης αφενός της κοινότητας με τον «κόσμο» και αφετέρου της εσωτερικής δομής της κοινότητας στον βαθμό που αυτή (η δομή της) διαμορφώνεται από την κοινή στάση της απέναντι στο ανοίκειο.

Αυτή η θέση δεν επιδιώκει να υποστηρίξει ότι ο μόνος και καθοριστικός παράγοντας για τη διαμόρφωση των ορίων είναι η παραπάνω σχέση. Προφανώς οι παράγοντες της τεχνολογίας, του κλίματος, οι ανάγκες για φωτισμό και αερισμό των εσωτερικών χώρων, έπαιζαν και παίζουν καθοριστικό ρολό. Αυτό που υποστηρίζεται, είναι ότι ο συγκεκριμένος τρόπος με τον οποίο οι παραπάνω παράγοντες ικανοποιούνται, υλοποιεί τον τρόπο αντίληψης και ερμηνείας του «μέσα» και του «έξω» κόσμου.

Ωστόσο όμως, αυτό ισχύει και αντίστροφα.

Στην αντίστροφη προσέγγιση, το βάρος πέφτει στο ίδιο το όριο. Ξεδιπλώνοντας πιο συστηματικά, τον συλλογισμό προς τα

πίσω, φαίνεται ότι ο τρόπος με τον οποίο οι πρακτικοί παράγοντες που πρέπει να ικανοποιήσει το όριο, επιλύονται, οργανώνει και καθορίζει ένα συγκεκριμένο «μέσα» ως αντίβαρο στο ανοίκειο «έξω». Περικλείει έτσι μέσα του ένα σύνολο ανθρώπων που σχετίζονται με επαναληπτικά και γι αυτό παρήγορα έθιμα. Οριοθετεί έτσι χωρικά την χρήση μιας κοινής γλώσσας, μιας κοινής αντίληψης του «έξω» και του «μέσα» κόσμου. Έτσι, τελικά, δίνει μορφή και χωρική υπόσταση σε αυτό το σύνολο ανθρώπων, σε αυτή κοινότητα.

Η προσέγγιση αυτή υπαινίσσεται, κατά κάποιο τρόπο, έναν εν δυνάμει εξωτερικό παρατηρητή. Έναν παρατηρητή που, ακριβώς επειδή είναι εξωτερικός μπορεί στρέφοντας το βλέμμα του στην κοινότητα, να αποκτήσει αντίληψη της μορφής της. Χρησιμοποιώ την λέξη υπαινίσσεται διότι ο εξωτερικός παρατηρητής είναι εν δυνάμει και δεν είναι απαραίτητα συνέχεια επαρκής. Ωστόσο, ακόμα και η δυνατότητα της ύπαρξής του είναι σημαντική.

Όταν ο άνθρωπος που ανήκει στην κοινότητα αντιλαμβάνεται το βλέμμα του εξωτερικού παρατηρητή, ακόμα και σαν δυνατότητα, στην ουσία αντιλαμβάνεται το γεγονός ότι βλέπεται. Έτσι το υποκείμενο της θέασης (αυτός που ανήκει στην κοινότητα, αυτός που αρχικά βλέπει) περνάει και γίνεται το αντικείμενο της θέασης. Δηλαδή, η δυνατότητα της ύπαρξης του εξωτερικού βλέμματος, γίνεται ο καθρέφτης μέσω του οποίου το υποκείμενο ετεροκαθορίζεται και αντιλαμβάνεται την μορφή του.⁵

[ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ]

Σε αυτό το σημείο ανοίγοντας μια παρένθεση θα αναφερθούν δύο παραδείγματα, με σκοπό να φέρουν, τα όσα υποστήριξα πιο πάνω, πιο κοντά στην υλική έκφραση του ορίου της κοινότητας.

⁵ στάδιο του καθρέφτη - Lacan

ΤΟ ΣΕΙΝΙΚΟ ΤΕΙΧΟΣ

Το πρώτο παράδειγμα που παρουσιάζεται, βασίζεται στο διήγημά του Frantz Kafka «*Κατά Την Κατασκευή Του Σινικού Τείχους*».⁶

Στο διήγημα αυτό ο Kafka προσπαθεί να προσεγγίσει την αιτία που γέννησε το Σινικό Τείχος. Σημειώνει ότι η μέθοδος που ακολουθήθηκε σχετικά με την τμηματική ανάπτυξη της κατασκευής του, είχε ως αποτέλεσμα κομμάτια του Τείχους να μην κατασκευαστούν ποτέ. Έτσι, η αιτία της ουσιαστικής προστασίας από τις φυλές του βορά δεν μπορεί να είναι παρά πρόφαση. Αυτό που υπαινίσσεται, είναι ότι ο μόνος λόγος για τον οποίο άνθρωποι από όλη την κινεζική αυτοκρατορία, συγκεντρώθηκαν και συνεργάστηκαν για την κατασκευή του, είναι το αίτημα της ενότητας. Μια ενότητα που εκφράζεται μέσω της κοινής ταυτότητας του κινέζου υπηκόου, της οποίας εγγυητής είναι ο αυτοκράτορας. Έχοντας ως υλικό σύμβολο της ύπαρξής του, το Σινικό τείχος.

Στο παραπάνω παράδειγμα ο εξωτερικός παρατηρητής ταυτίζεται με τον εξωτερικό κίνδυνο. Η προστασία απέναντι στις φυλές του βορά, γίνεται η πρόφαση για να κατασκευαστεί ένα όριο μνημειακών διαστάσεων που διαμορφώνει ένα «μέσα» κόσμο, την κινεζική αυτοκρατορία, και ένα «έξω» κόσμο. Όταν βρίσκομαι από την μέσα

⁶ Franz Kafka, «Η ΣΙΩΠΗ ΤΩΝ ΣΕΙΡΗΝΩΝ», συλλογή διηγημάτων, σελ 97

πλευρά του τείχους, μετέχω των κοινών κανόνων, εθίμων συνηθειών καθώς και της δύναμης του αυτοκράτορα, η οποία αποτελεί την πιο emphaticκή έκφραση του συνόλου της κοινής «γλώσσας» που ορίζει το «μέσα». Αυτό το «είμαι μέσα» είναι αυτό το κοινό που μοιράζομαι με τους υπόλοιπους κατοίκους της αυτοκρατορίας και είναι αυτό που με διαχωρίζει από αυτούς που είναι από την άλλη πλευρά του τείχους, αυτούς δηλαδή που δεν μοιράζονται αυτό το «μέσα».

Οι φυλές του βορά, ο εξωτερικός παρατηρητής- κίνδυνος είναι ο τρόμος που οργανώνει την προστασία σε κοινότητα αλλά και ταυτόχρονα ο καθρέφτης μέσω του οποίου, η κοινότητα αντιλαμβάνεται και αποκτά μνήμη της μορφή της.

Σε σχέση με το παράδειγμα του σινικού τείχους το επόμενο παραδείγματα αφορά, στον τρόπο διαχείρισης του ορίου που βρίσκει εφαρμογή σε πιο μικρή κλίμακα, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί έναν από τους πιο emphaticκά προβεβλημένους τρόπους διαχείρισης του ορίου, που χαρακτήρισαν την αντίληψη για το κάθετο όριο τον περασμένο αιώνα.

Στην ανάλυση που ακολουθεί, η προσέγγιση γίνεται υπό το πρίσμα της διαλεκτικής τρόμου/προστασίας όσον αφορά τη σχέση του «μέσα» και του «έξω» όπως αυτή καθορίζεται από την διαχείριση των βλεμμάτων, στα σημεία που το όριο αναιρείται. Πιο συγκεκριμένα στο παράθυρο.

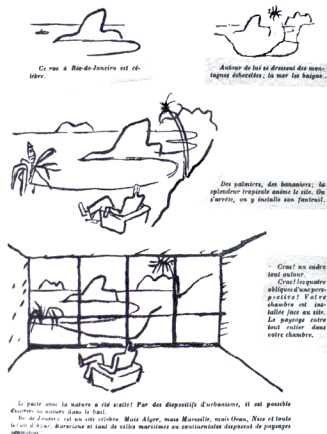
Επιπλέον, θα ήταν σημαντικό να διευκρινιστεί ότι κύριο αντικείμενο εδώ είναι το όριο, και ο τρόπος που αυτό καθορίζει την σχέση του «μέσα» και του «έξω». Έτσι, δεν επιχειρείται συστηματική αναφορά στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εσωτερικού και του εξωτερικού χώρου.

Το δεύτερο παράδειγμα που ακολουθεί είναι το Fenete en Longueur του Le Corbusier.

FENETRE EN LONGUEUR

Το επίμηκες παράθυρο αποτελεί κεντρικό θέμα στην αρχιτεκτονική του Le Corbusier. Το παράθυρο, αυτονομημένο από την υποχρέωση να παρέχει επαρκή φωτισμό και αερισμό «καθώς αυτές οι ανάγκες εξυπηρετούνται πλέον με την χρήση τεχνικών μέσων»⁷ μπορεί να αναλάβει τον μόνο ρόλο που του απομένει, αυτόν του καθορισμού των συνθηκών θέασης του έξω.

Για τον Le Corbusier το Fenetre en longueur είναι ο μόνος τρόπος να σχετιστεί με τον κόσμο ή αλλιώς όπως το γράφει ο ίδιος να έρθεις σε «συμφωνία με την φύση». Το παράθυρο καθορίζει το όριο του απειλητικού έξω κόσμου και του μέσα προστατευμένου χώρου, μετατρέποντας τον πρώτο σε μια καθησυχαστική εικόνα⁸ και τον δεύτερο σε μια «μηχανή» θέασης. Μηχανή διότι η δημιουργία του αποτελεί μια καθαρή δημιουργία του πνεύματος, η οποία υλοποιείται με την χρήση τεχνολογικών και τεχνικών μέσων αιχμής.

«Το θέαμα του κόσμου πίσω από την τζαμαρία του Le Corbusier: « ο βράχος του Rio de Janeiro είναι περίφημος. Γύρω του υψώνεται ο ξέφρενος χορός των βουνών που λούζει η θάλασσα. Φοινικιές, μπανανιές, η τροπική λάμψη δίνει ζωή στο τοπίο. Στέκεσαι και κάθεσαι στην πολυθρόνα σου. Κρακ! Ενα πλαίσιο ολόγυρα. Κρακ! οι τέσσερις διαγώνιες φυγές προοπτικής! Το δωμάτιο σας έχει εγκατασταθεί απέναντι στο τοπίο. Το τοπίο μπαίνει ολόκληρο μέσα στο δωμάτιο σας. Η συμφωνία με την φύση σφραγίσθηκε! [...] Σχέδιο του Le Corbusier στο La maison de hommes (Plon, Παρίσι 1942, σ.69)» (Πα ναγ. Τουρνικιώτης, «Η Διαγώνιος του Le Corbusier», σ.231)

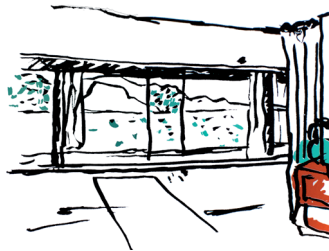
7 Raumplan versus plan Libre, σελ 146

8 Colomina B. «Peivacy and Publicity: Modern architecture as a mass media», σελ 7

Η παρουσίαση της αντιπαράθεσης του Auguste Perret και του Le Corbusier για το επίμηκες παράθυρο βοηθάει να αναδείξουμε τον τρόπο με τον οποίο αυτό επέφερε μια ουσιαστική ρήξη, όχι μόνο με τον τρόπο που οι αρχιτέκτονες αντιμετώπιζαν το θέμα της οργάνωσης των βλεμμάτων αλλά και στον τρόπο που ο χρήστης-κάτοικος αντιλαμβάνεται την σχέση του με τον εξωτερικό χώρο.

Ο Perret μιλάει για το κατακόρυφο παράθυρο⁹ και υποστηρίζει ότι αυτό αποτελεί «ζωγραφικό απόκομμα μέγιστου προοπτικού βάθους, καθώς προσφέρει μεγάλη ποικιλία και διαβαθμίσεις σε όρους διάστασης, χρώματος και φωτεινότητας». Αντίθετα υποστηρίζει, ότι το οριζόντιο παράθυρο περιορίζει την σωστή αντίληψη και εκτίμηση του βάθους καθώς, αποκόπτει από το βλέμμα το μακρινό πλάνο της λωρίδας του ουρανού και το κοντινό πλάνο της λωρίδας του κήπου.

Ωστόσο, ο Le Corbusier έχοντας σηκώσει το κτήριο σε pilotis ψηλά και μακριά από το έδαφος, εξ' ορισμού σχεδόν επιδιώκει να σχετιστεί με μια κατηγορηματική μακρινή θέα, χωρίς να επιζητά την σύνδεση με το κοντινό πλάνο του κήπου. Ακόμα αν φέρουμε στο μυαλό μας τα ζωγραφικά έργα του μπορούμε, μάλλον, να συμπεράνουμε ότι λίγο θα τον ενδιέφερε η διατήρηση της ψευδαίσθησης του βάθους, στοιχείο που ίσως δικαιολογεί την απόκρυψη της λωρίδας του ουρανού από το οπτικό πεδίο.

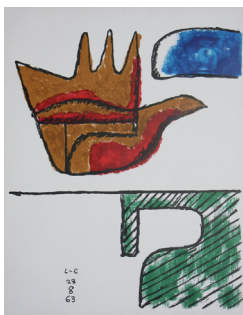
Το επίμηκες παράθυρο του Le Corbusier στο «μικρό σπίτι στην λίμνη le lac», σκίτσο Le Corbusier, το παράθυρο αποκρύπτει από την πυραμίδα της οράσεως το τέλος του. Πηγή : Le Corbusier, «ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ ΣΠΙΤΙ», σ.71

⁹ Το κατακόρυφο παράθυρο στο οποίο αναφέρεται ο Perret είναι το porte-fenetre που στα ελληνικά σημαίνει μπαλκονόπορτα ενώ στα γαλλικά αποδίδεται με τον όρο παράθυρο (Νασσούλου Κ., Νικολοπούλου Ε., Κοι-τάζοντας το Μοντέρνο)

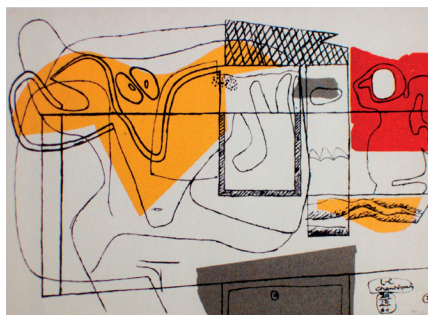
Ο Perret σημειώνει ακόμα ότι το κατακόρυφο παράθυρο είναι σύμφωνο με την κατακόρυφη σιλουέτα του όρθιου ανθρώπου σε αντίθεση με το οριζόντιο το οποίο λόγω της διάταξης και του μεγέθους του, αποκρύπτει από την πυραμίδα της οράσεως, κατά τον οριζόντιο άξονα, το τέλος του. Έτσι δημιουργείτε ένα ατελές κάδρο, κάτι που έρχεται σε ευθεία ρήξη με την κλασική ζωγραφική, πράγμα που πολύ λογικά ενοχλεί τον Perret.

Ωστόσο ο Perret δεν λαμβάνει υπόψη του τον παράγοντα της κίνησης. Καθώς το βλέμμα ακολουθεί το σώμα στον αρχιτεκτονικό περίπατο, του Le Corbusier, εισάγεται η παράμετρος του χρόνου στην προηγούμενα στατική σχέση εσωτερικού και εξωτερικού χώρου. Η εικόνα, πλέον, αποκτά νόημα, μέσο της κίνησης και του χρόνου σε μια πιο κινηματογραφική λογική. Το επίμηκες παράθυρο κάνει δυνατή την αντίληψη του έξω κόσμου σαν ένα σύνολο από εικόνες οι οποίες υπόκεινται σε μια διαδικασία μοντάζ στο μυαλό του παρατηρητή.

Με αυτόν τον τρόπο, οργανώνεται ένας τρόπος θέασης του έξω που αποκαλύπτει τον τρόπο που ο μέσα χώρος ή καλύτερα ο εσωτερικός παρατηρητής σχετίζεται με τον έξω χώρο ή τον εξωτερικό παρατηρητή. Το παράθυρο ως αναίρεση του ορίου, οργανώνει την φύση της επικοινωνίας των δύο διακριτών ενοτήτων.

Lithograph in colors
65 x 50 cm/ 25.5 x 20
πηγή :www.weareprivate.net

Le Corbusier, Alraca, Λιθογραφία από το Cortege
πηγή : Jean Louis Cohen, "Le Corbusier", tashen
σελ.15

ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ- Ο ΠΥΡΗΝΑΣ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΔΟΜΩΝ

Κλείνοντας, τώρα την παρένθεση με τα παραδείγματα, ερχόμαστε ξανά στον συλλογισμό του Paolo Virno, που για λίγο αφήσαμε.

Χρησιμοποιώντας τις θέσεις που αναπτύσσει ο Virno, στην συνέχεια θα κινηθούμε προς μια άλλη κατεύθυνση, προβάλλοντας την διαλεκτική τρόμος/ προστασία στην σημερινή πραγματικότητα ως βασικό εργαλείο ανάλυσης.

Ο Virno, όπως αναφέρθηκε και πιο πριν, συνδέει την διάκριση μεταξύ απόλυτου και οροθετημένου τρόμου με την ίδια την ύπαρξη της κοινότητας. Τοποθετεί τον φόβο στο εσωτερικό των μορφών ζωής και επικοινωνίας της, ενώ την αγωνία στην απομάκρυνση από αυτή. Στην συνέχεια προβάλλει την διαλεκτική τρόμου/ προστασίας στην σημερινή πραγματικότητα και υποστηρίζει τα παρακάτω:

«Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ φόβου και αγωνίας σχετικού και απόλυτου τρόμου, είναι λοιπόν, αυτό ακριβώς που ακυρώνεται σήμερα. Η έννοια του «λαού», (η έννοια της κοινότητας ταυτίζεται σε όλα τα σημεία του κειμένου με αυτή του λαού) αν και με τόσες ιστορικές παραλλαγές, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον κάθετο διαχωρισμό ενός γνώριμου και φιλικού «μέσα» και ενός άγνωστου και εχθρικού «έξω»¹⁰.

Ο διαχωρισμός αυτός, σύμφωνα με τον Virno, στερείται βάσης για τρεις λόγους.

Αρχικά, αν κοινότητα είναι το σύνολο των ατόμων που συμμερίζονται κοινά αποδεκτές συνήθειες και επαναλαμβανόμενες μορφές ζωής, σήμερα δεν μπορούμε ουσιαστικά να κάνουμε λόγο για κοινότητες. Η συνεχής και ορμητική ανανέωση τεχνολογικών, οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και όχι μόνο παραγόντων, δεν αφήνει χώρο για την δημιουργία επαναλαμβανόμενων μορφών ζωής. Στην πραγματικότητα, η οποιαδήποτε αλλαγή επεμβαίνει σε άτομα,

¹⁰Virno, «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ», σελ. 24

«συνηθισμένα να μην αποκτούν συνήθειες, συνηθισμένα δηλαδή να μπορούν να προσαρμόζονται σε απροσδόκητες αλλαγές, να βρίσκονται εκτεθειμένα στο απρόβλεπτο και το απροσδόκητο»¹¹.

Η μεταβλητή φύση των σημερινών μορφών ζωής κάνουν αδύνατο τον σχηματισμό ενός σταθερού και σαφώς ορισμένου «μέσα», με τους όρους που χρησιμοποιήσαμε πιο πάνω. Η αναίρεση αυτού του παραδοσιακά κάθετου διαχωρισμού «μέσα»/ «έξω» διαμορφώνει μια νέα κατάσταση στην οποία πολλά χαρακτηριστικά που παραδοσιακά ανήκαν έξω από τα τείχη της κοινότητας περνάνε και γίνονται στοιχεία του «μέσα».

Η αλλαγή αυτή, στο δίπολο «μέσα»/ «έξω» συμπαρασύρει και μεταλλάσσει αντίστοιχα την διαλεκτική φόβος/ αγωνία. Ενώ ο τρόμος με την συγκεκριμένη μορφή του φόβου είναι υπαρκτός (π.χ. ο φόβος να χάσω την δουλειά μου), η συνεχής μεταβλητότητα των μορφών ζωής χρωματίζει αυτόν τον φόβο με πολλά χαρακτηριστικά του απροσδιόριστου τρόμου-της αγωνίας.

« θα μπορούσαμε να πούμε: ο φόβος είναι πάντα αγωνιώδεις, ο οριοθετημένος κίνδυνος δείχνει πάντα την γενικευμένη επικινδυνότητα της ύπαρξής μας»¹².

Αν η πρώτη κριτική προσέγγιση του Virno αφορά τα βασικά χαρακτηριστικά του «μέσα» και του «έξω» τα οποία επαναπροσδιορίζει η δεύτερη αφορά χαρακτηριστικά του ζεύγους φόβος/ αγωνία.

Αρχικά, πρέπει να σημειωθεί μια σημαντική παρατήρηση που κάνει ο Virno σε σχέση με τον διαφορετικό χαρακτήρα της φύσης του φόβου και της αγωνίας. Ο φόβος, σημειώνει, είναι ένα συναίσθημα που αφορά την δημόσια σφαίρα, καθώς αφορά ένα κίνδυνο που δυνητικά έχει να κάνει με πολλά μέλη της κοινότητας, και μπορεί να αντιμετωπισθεί με την συνδρομή και άλλων. Η αγωνία, από την άλλη, αφορά την λεγόμενη εσωτερικότητα του ατόμου καθώς δεν αφορά την κοινότητα αλλά είναι ένα συναίσθημα που αντιμετωπίζει κανείς

¹¹ Virno, «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ», σελ. 24

¹² Virno, «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ», σελ. 25

εκτός των ορίων της.

Τον όρο αγωνία, ο Virno τον δανείζεται από τον στην Heidegger, ο οποίος υποστηρίζει ότι αυτό που γεννάει το αίσθημα της αγωνίας είναι εκείνο το «δεν αισθάνομαι σπίτι μου». Το αίσθημα που βιώνει κανείς είτε όταν βρίσκεται εκτεθειμένος στο «έξω» χώρο, είτε όταν βρίσκεται σε ένα «μέσα» το οποίο όμως δεν ταυτίζεται με το φιλικό και οικείο εσωτερικό.

Συσχετίζοντας αυτά με την πρώτη κριτική παρατήρηση, προκύπτει ότι αφού σήμερα δεν υπάρχει κάποιο ευδιάκριτο «μέσα» για να αισθανθώ σπίτι μου, το συναίσθημα της αγωνίας σταματά να είναι κάτι που αφορά την εσωτερικότητα του ατόμου, άλλα αντιθέτως είναι ένα κοινά συμμεριζόμενο συναίσθημα. Έτσι η αγωνία μοιάζει να γίνεται χαρακτηριστικό που μοιράζεται και πλέον αφορά την δημόσια σφαίρα αντί να παραμένει ιδιωτικός τρόμος.

Τρίτη και ίσως πιο ριζοσπαστική παρατήρηση του Virno αφορά το ίδιο το ζεύγος τρόμος/ προστασία.

Είναι λάθος, για τον Virno, να πιστεύει κανείς ότι η σχέση που ενώνει τις δυο έννοιες είναι η σχέση «ερεθίσματος-απόκρισης» ή «αιτίου-αποτελέσματος».

«Δεν δοκιμάζουμε πρώτα τον τρόμο και μετά ψάχνουμε τρόπο να προστατευθούμε. Αντιθέτως η αρχική εμπειρία είναι αυτή που μας επιβάλλει την εξασφάλιση προστασίας. Πάνω από όλα προστατευόμαστε»¹³.

Ακόμα, παρατηρεί ότι συχνά αυτό που ονομάζουμε τρόμος δεν είναι κάτι άλλο από μια διαφορετική μορφή προστασίας.

Αυτές οι τρεις παρατηρήσεις του Virno, βάζουν σε μια νέα βάση την διαλεκτική τρόμος/ προστασία. Σε αυτή την καινούρια σχέση φαίνεται να ανατρέπονται οι μορφές οργάνωσης της κοινότητας που μέχρι πριν λίγα χρόνια, ήταν κοινώς αποδεκτό, ότι εξασφάλιζαν αυτό που ορίσαμε πιο πάνω ως προστασία.

¹³ Virno, «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ», σελ. 27

Η κυρίαρχη μορφή κοινωνικής οργάνωσης που γνώρισε η νεοτερικότητα ως μορφή οργάνωσης της προστασίας, είναι αυτή του λαού. Ο λαός είναι η έννοια που ήρθε στο προσκήνιο τον 17^ο αιώνα και από τότε και ύστερα χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τις συμμετοχικές μορφές και το δημόσιο πνεύμα των μεγάλων, μόλις τότε δημιουργημένων κρατών. Αυτή η μορφή κοινωνικής οργάνωσης στενά συνδεδεμένη με τα εθνικά κράτη και την κρατική εξουσία, ορίζει διαχωρισμένα και διακριτά «μέσα», εξασφαλίζοντας την προστασία. Ο λαός είναι αυτή η μορφή προστασίας που σήμερα ανατρέπεται. Αυτό δεν σημαίνει προφανώς ότι δεν υπάρχουν πλέον εθνικά κράτη. Αυτό που υποστηρίζεται είναι ότι αυτή η μορφή κοινωνικής οργάνωσης δεν είναι πλέον τόσο χαρακτηριστική και δυνατή ώστε να παρέχει προστασία.

Το αίσθημα της αγωνίας περνώντας τα όρια του λαού θέτει την προστασία που αυτός εξασφαλίζει σε αμφισβήτηση. Ωστόσο, αυτό το ίδιο, το κοινά συμμεριζόμενο «δεν αισθάνομαι σπίτι μου» στον πυρήνα αυτής της αμφισβήτησης κρύβει ακριβώς αυτήν την ανάγκη να υπάρξει ένα κάποιο «μέσα». Είναι τελικά, η ίδια η ανάγκη για προστασία που ανατρέπει της παλιές δομές και στρώχνει προς την αναζήτηση άλλων.

σκίτσο 2: ΚΟΥΦΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΕΝΑ ΚΑΠΟΙΟ «ΜΕΣΑ»

Σε αυτή την τελευταία διατύπωση, φαίνεται να εμφανίζεται μια αντίφαση. Πως μπορεί να υπάρξει ένα κάποιο «μέσα», όταν η εμπειρία της σημερινής πραγματικότητας μας διαβεβαιώνει, ότι το «δεν αισθάνομαι σπίτι μου» είναι κοινά συμμεριζόμενο και αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό της δημόσιας σφαίρας.

Με βάση τον συλλογισμό που έχει αναπτυχθεί μέχρι τώρα, μπορούμε να πούμε, ότι αν μπορεί να υπάρξει ένα τέτοιο «μέσα», αυτό οφείλει να δέχεται το «δεν αισθάνομαι σπίτι μου» ως κεντρικό δομικό του στοιχείο.

Παράλληλα όμως με την παραπάνω πρόταση, τα ερωτήματα σε σχέση με αυτό το «μέσα» πυκνώνουν, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Πως, δηλαδή, οργανώνεται; Ποιος ο τρόπος του να σχετίζεται με το «έξω»; Υπάρχει κάποιο όριο που περιγράφει αυτό το «μέσα»; Και αν ναι, πως αυτό εκφράζεται χωρικά; Ας φέρουμε στο μυαλό μας τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν ποιο πάνω, (το Σινικό Τείχος ή ακόμα και το επίμηκες παράθυρο).

Στο πυρήνα της αγωνίας, όπως ειπώθηκε και πιο πριν, βρίσκεται αυτό το «δεν αισθάνομαι σπίτι μου» το οποίο συναντάει κανείς, έξω από τα όρια της κοινότητας, εκεί που το άτομο είναι ολοκληρωτικά εκτεθειμένο στον κόσμο. Άρα είναι απομονωμένο, άρα ξεχωριστό και μοναδικό.

Χρησιμοποιώντας τα λόγια του Virno και συνεχίζοντας παρακάτω σε μια κατεύθυνση παράλληλη με τους συλλογισμούς του, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αν μπορεί να υπάρξει ένα κάποιο τέτοιου είδους «μέσα» αυτό θα βρίσκεται εκεί που «οι πολλοί ως πολλοί[...] μοιράζονται με άλλους αυτό το «δεν αισθάνομαι σπίτι μου» και επιπλέον προτείνουν αυτήν την εμπειρία τους ως επίκεντρο της κοινωνικής και πολιτικής τους πράξης»¹⁴.

¹⁴ Virno, «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ», σελ. 28

Αυτή η αντίφαση αφορά στον ίδιο τον πυρήνα του τρόπου οργάνωσης και διαμόρφωσης της δημόσιας σφαίρας, όπως αυτή προσδιορίστηκε από τις αρχές της νεωτερικότητας. Η κρίση της πολιτικής θεωρίας του λαού, επαναφέρει στο προσκήνιο μια ξεχασμένη από τους περισσότερους έννοια, ή καλύτερα μια ξεχασμένη αντιπαράθεση που συντέλεσε στην ίδια την γένεση της θεωρίας του.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΞΕΝΟΣ :Χωρίς Τίτλο - μελάνι και σπρέι σε χαρτί - 200*560 - 2003 πηγή: www.georgiosxenos.gr

ΤΟ ΠΛΗΘΟΣ - Ο SPINOZA ΜΕ ΤΟ ΒΛΕΜΜΑ ΤΟΥ HOBBS

Η γνώριμη, σε εμάς, έννοια του «λαού» γεννήθηκε και σφυρηλατήθηκε από την αντιπαράθεση της με μια άλλη ιδέα για την κοινωνική και πολιτική οργάνωση: Την έννοια του πλήθους. Η αντιπαράθεση αυτή αποτέλεσε το επίκεντρο των διενέξεων για την οργάνωση των κοινωνικών και πολιτικών κατηγοριών του 17^{ου} αιώνα τόσο σε πρακτικό όσο και θεωρητικό-φιλοσοφικό επίπεδο.

Η ιδέα του λαού είναι αυτή που τελικά υπερίσχυσε αυτής του πλήθους. Από τότε και ύστερα, κάθε σκέψη πάνω στην δημόσια σφαίρα μιλάει για λαό. Το πλήθος ξεχάστηκε, έμεινε στην αφάνεια.

Σήμερα, μετά από ένα μεγάλο κύκλο, η ξεχασμένη έννοια κερδίζει

σημαντικό χώρο στην πολική, κοινωνική και όχι μόνο συζήτηση, επαναφέροντας έτσι την έννοια του πλήθους ως αποφασιστικό εργαλείο για την κατανόηση και ερμηνεία, των συμπεριφορών, των αντινομιών και των άγριων συγκρούσεων, της κοινωνίας στην εποχή μετά την νεοτερικότητα.

Από την μία πλευρά της αντιπαράθεσης, βρίσκεται ο λαός, με θεωρητικό πατέρα τον Thomas Hobbes στο βιβλίο *De Cive*, ενώ από την άλλη πλευρά, στέκεται το πλήθος που εισάγεται στην πολιτική σκέψη από τον Baruch Spinoza στο βιβλίο πολιτική πραγματεία¹⁵.

Για τον Spinoza, το πλήθος είναι αυτή η μορφή της κοινωνικής και πολιτικής ύπαρξης που δίνει την δυνατότητα στους πολλούς, να παραμένουν ως τέτοιοι στη δημόσια σφαίρα. Είναι η οργάνωση αυτή που εκφράζει την πολλαπλότητα, που πηγάζει από την κοινή ύπαρξη κάθε μοναδικότητας, στην συλλογική δράση.

Ο Hobbes αντιτίθεται στο πλήθος καθώς ο τρόπος ύπαρξης του, (δηλαδή η πολλαπλότητα που εκφράζεται στην δημόσια σφαίρα και δεν συγκλίνει σε ένα) αποτελεί για αυτόν την μεγαλύτερη απειλή για το μονοπώλιο της πολιτικής απόφασης, προνόμιο της «υπέρτατης κυριαρχίας» της κρατικής εξουσίας. Ο λαός στηρίζεται στην εξουσία του κράτους, την αντανάκλα και την απηχεί. Στο *De Cive* διαβάζουμε:

«Ο λαός είναι κάτι που συνιστά ένα, που έχει μοναδική βούληση και στον οποίο μπορεί να αποδοθεί μια μοναδική βούληση»¹⁶.

Το πλήθος για τον Hobbes ανήκει στην πλοηγούμενη « φυσική κατάσταση» που η εγκαθίδρυση του «πολιτικού σώματος» ακυρώνει. Αν πριν το κράτος υπήρχαν οι πολλοί, μετά το κράτος υπάρχει μόνο λαός. Ο ένας, με την μια και μοναδική βούληση.

Για τον Hobbes και τους υποστηρικτές του το πλήθος αποτελεί οριακή και καθαρά αρνητική έννοια. Το πλήθος ενσαρκώνει τους κινδύνους που απειλούν την κρατική οντότητα.

«Είναι «μια υπερχειλίση της «φυσικής κατάστασης» στην κοινωνία

¹⁵ Spinoza, «Tractatus Politicus»

¹⁶ Hobbes, «DE CIVE», κεφάλαιο 12, μέρος 8

των πολιτών»¹⁷ που αντιτίθεται αποκάλυπτα στο μονοπώλιο της μιας και μοναδικής βούλησης και άρα της κρατικής κυριαρχίας.

ΤΟ ΚΟΙΝΟ- ΤΟ ΕΝΑ ΤΩΝ ΠΟΛΛΩΝ

Παρόλο που η βάση της διαφοράς μεταξύ λαού και πλήθους, όπως φαίνεται μέχρι αυτό το σημείο, είναι το «ένα» του Λαού σε αντιπαράθεση με την διακριτή πολλαπλότητα που το πλήθος συνεπάγεται, θα ήταν λάθος να πιστεύουμε ότι οι πολλοί δεν έχουν ανάγκη το «ένα». Απλά αυτό το «ένα», το ένα των πολλών, γνωρίζει δομικές διαφορές από το «ένα» αυτό, που προβάλλει ο λαός.

Το «ένα» του λαού είναι το αποτέλεσμα μιας δύναμης που τραβάει τις μοναδικότητες προς το κέντρο, καλύπτοντας με την ομπρέλα της κοινής ταυτότητας και της κρατικής εξουσίας κάθε διακριτή διαφορετικότητα. Αντίθετα το «ένα» των πολλών είναι αποτέλεσμα μιας φυγόκεντρου δύναμης. Το κοινό προϋπάρχει. Αντί για αποτέλεσμα μιας διαδικασίας ενοποίησης, το κοινό είναι προκείμενο. Είναι το κοινό έδαφος στο οποίο στηριζόμαστε όλοι. Είναι τα χαρακτηριστικά εκείνα που όλοι οι άνθρωποι μοιράζονται κοινά ή αλλιώς, οι «κοινοί τόποι»¹⁸ της ανθρώπινης δραστηριότητας.

ΓΕОРΓΙΟΣ ΞΕΝΟΣ

Χωρίς Τίτλο - μελάνι σε χαρτί - 280*500 - 1999

¹⁷ Virno, «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ», σελ. 15

¹⁸ Virno, «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ», σελ 29

ΣΥΝΟΨΗ

Μέχρι αυτό το σημείο, η ανάπτυξη μας πάνω στην έννοια του πλήθους, επικεντρώθηκε στη γενική δομή του συγκρινόμενη με αυτή του Λαού. Η εισαγωγή, αυτής της σύγκρισης, οργανώνει τα όσα συνολικά έχουν αναφερθεί ως τώρα, σε δύο ενότητες, με βάση το δίπολο Λαός / Πλήθος. Η πρώτη ενότητα αναφορά το Λαό-το μέχρι τώρα, ενώ η δεύτερη αφορά το Πλήθος-την δυνατότητα.

Στην πρώτη ενότητα αναφερθήκαμε στην κοινότητα του Λαού, εστιάζοντας στο όριο που περιγράφει ένα οικείο εσωτερικό, ως αντίβαρο στον άγνωστο και απροσδιόριστο χαρακτήρα του κόσμου. Αρχικά προσεγγίστηκε το όριο, με κοινωνιολογικούς όρους, ως το σύνολο τον κοινά συμμεριζόμενων συνηθειών και στην συνέχεια ανοίγοντας μια παρένθεση επικεντρωθήκαμε σε δύο παραδείγματα που εκφράζουν υλικά αυτό το όριο, το Σινικό Τείχος και το παράθυρο του Le Corbusier. Το πρώτο αναφέρεται στην μεγάλη κλίμακα- στην γενική δομή- και οργανώνει την σχέση της μεγάλης κοινότητας του λαού με το με τον κόσμο (δηλαδή τους άλλους λαούς), ενώ το δεύτερο αφορά σε πιο μικρή κλίμακα την σχέση μεταξύ μιας κοινότητας στο εσωτερικό του λαού, με το σύνολο των άλλων κοινοτήτων που τον αποτελούν. Αφορά δηλαδή τον τρόπο που οργανώνεται το εσωτερικό όριο και ορίζει την σχέση μεταξύ της μονάδας και του όλου.

Ακολουθώντας πάντα τους συλλογισμούς του Virno, αμφισβητήθηκε στην συνέχεια, η ίδια η φύση της κοινότητας και κατά συνέπεια του λαού ως ικανή να παρέχει προστασία. Ωστόσο η ανάγκη για την οργάνωση ενός φιλικού και οικείου εσωτερικού, μας έφερε στην έννοια του πλήθους, εισάγοντας έτσι, την δεύτερη ενότητα.

Επαναλαμβάνοντας με αντίστοιχο τρόπο, το μοτίβο ανάπτυξης της πρώτης ενότητας, μέχρι στιγμής, έχουμε μιλήσει για την γενική δομή του πλήθους, δηλαδή για χαρακτηριστικά εκείνα που θα αφορούσαν την μεγάλη κλίμακα, ένα όριο που θα αντιστοιχούσε στο Σινικό Τείχος. Άρα συνεχίζοντας στην ίδια κατεύθυνση, τώρα θα πρέπει να

εστιάζουμε στο εσωτερικό όριο, δηλαδή στα χαρακτηριστικά εκείνα που θα οδηγούσαν στον προσδιορισμό ενός ορίου αντίστοιχο με το παράθυρο.

ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΟΡΙΟ

Το παράθυρο, ως το χαρακτηριστικότερο σημείο του ορίου, που εκφράζει και οργανώνει την φύση της επικοινωνίας μεταξύ δύο διακριτών ενοτήτων, εκφράζει και οργανώνει την σχέση των προσώπων που βρίσκονται από την μια και την άλλη πλευρά του ορίου. Ακόμα το παράθυρο, είναι το σημείο εκείνο του ορίου που επιτρέπει την σχέση με τον εξωτερικό παρατηρητή και όπως είπαμε και στην πρώτη ενότητα, επιτρέπει τον ετεροκαθορισμό του ατόμου. Δηλαδή, το σημείο που το όριο αναιρείται, επιτρέπει στο άτομο να σχετιστεί με ένα «δημόσια διαμορφωμένο χώρο»¹⁹, στο οποίο τα άτομα «εκτεθειμένα στα μάτια των άλλων»²⁰ μπορούν να αποκτήσουν την μνήμη, ότι αποτελούν μέλη του ίδιου συνόλου.

Επομένως, αν θα θέλαμε με βάση την ιδιαίτερη μορφή οργάνωσης του πλήθους, να προσεγγίσουμε τον τρόπο που το όριο οργανώνει την σχέση μιας μοναδικότητας με τις άλλες μοναδικότητες, σημαντικό θα ήταν να προσδιορίσουμε αρχικά, τον τρόπο επικοινωνίας που αυτό το όριο θα πρέπει να επιτρέπει. Ακόμα, θα πρέπει να προσδιορίσουμε τον «δημόσια διαμορφωμένο χώρο», που αναφέραμε πιο πάνω όπως και τι σημαίνει «έκθεση στα μάτια των άλλων».

19 Arendt, «BETWEEN PAST AND THE FUTURE»: 154

20 Arendt, «HUMAN CONDITION», κεφάλαιο 5, «Action»

ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ

Αλλά ας, ξεκινήσουμε από το τελευταίο.

Διαβάζοντας την Hannah Arendt μέσα από τον Virno, συναντάμε αυτό που ονομάσαμε «έκθεση στα μάτια των άλλων» στον ορισμό της πολιτικής πράξης. Ως πολιτική πράξη ορίζεται, μια δραστηριότητα που δεν επεμβαίνει σε φυσικά υλικά και πρώτες ύλες αλλά επεμβαίνει σε κοινωνικές σχέσεις. Αντικείμενο της πολιτικής είναι το απρόβλεπτο και το ενδεχόμενο, δεν επιβαρύνει το πλαίσιο όπου δραστηριοποιείται, αλλά τροποποιεί το ίδιο το πλαίσιο. Και όπως είπα και πιο πριν εμπεριέχει αποφασιστικά αυτό που η Arendt ονομάζει «έκθεση στα μάτια των άλλων».

Σημαντικό για την συνέχεια, είναι να οριστεί εδώ ο όρος εργασία όπως τον συναντάμε λίγο πιο κάτω στις σκέψεις του Virno. Ως εργασία ορίζεται η οργανική ανταλλαγή με την φύση, με σκοπό την παραγωγή νέων αντικειμένων, μια διαδικασία που είναι επαναληπτική και προβλέψιμη.

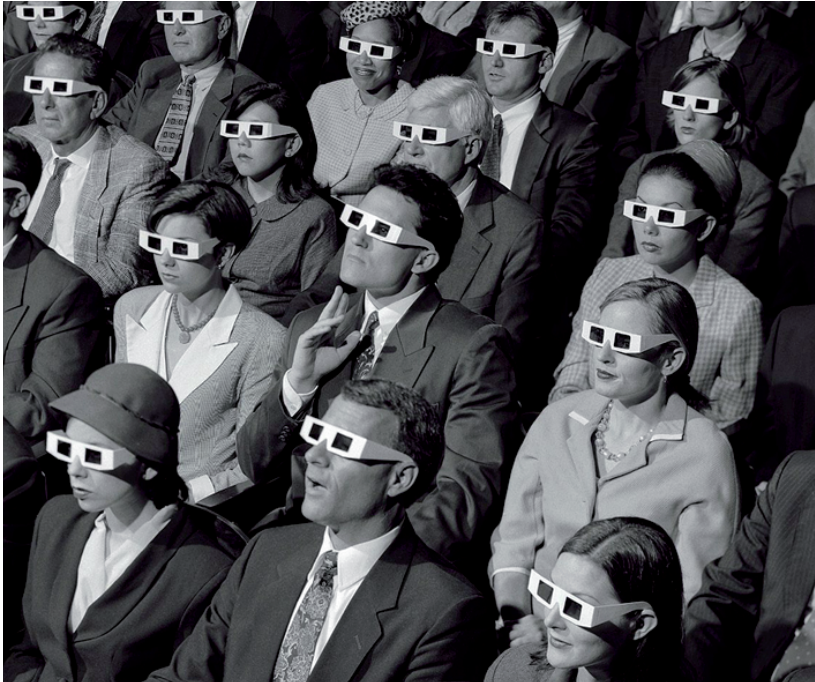
Ο Virno στην συνέχεια υποστηρίζει ότι οι παραπάνω παραδοσιακοί ορισμοί για την εργασία και την πολιτική πράξη δεν ισχύουν. Θεωρεί ότι διαχωρισμός μεταξύ εργασίας και πολιτικής σήμερα τινάσσεται στον αέρα, καθώς πολλά στοιχεία της πολιτικής με την ευρεία έννοια του όρου, περνάνε και γίνονται δομικά στοιχεία της εργασίας.

Αν η παραπάνω πρόταση του Virno ισχύει, αυτό θα σήμαινε ότι η πολιτική δραστηριότητα μετατοπίζεται και χωρικά. Δηλαδή ο δημόσιος χώρος, ο κατ' εξοχήν πολιτικός χώρος (επαναλαμβάνω με την ευρεία έννοια του όρου πολιτικός) χάνει ως ένα βαθμό το νόημά του ως τέτοιος, καθώς ο χώρος της εργασίας απολαμβάνει και αυτός πλέον τα χαρακτηριστικά του χώρου στον οποίο τα άτομα δραστηριοποιούνται πολιτικά (πολιτικά πάλι με την ευρεία έννοια, την έκθεση στα μάτια των άλλων, ενασχόληση με το απροσδόκητο κ.λπ.).

Ο Virno γράφει:

«Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το πνεύμα που διακηρύσσει σαρκαστικά ο μεταφορντ'ισμός είναι "πριν από όλα πολιτική". Επιτέλους, τι άλλο μπορεί να σημαίνει η συζήτηση για τη "συνολική ποιότητα"²¹, αν όχι το αίτημα να μπει στην διάθεση της παραγωγής η διάθεση για δράση, η ικανότητα να αντιμετωπιστεί το ενδεχόμενο και το απρόβλεπτο, η αξιολύπη να ξεκινήσει κάτι καινούριο;»²²

πηγή : www.thenerdpcalypse.com

²¹ Total quality management: οργάνωση της παραγωγής, βασισμένη στην συνεχόμενη προσπάθεια για την βελτίωση του προϊόντος, αλλά και της ίδια της διαδικασίας που το παράγει.

²² Virno, «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ», σελ. 75

ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟΣ ΧΩΡΟΣ- ΔΕΞΙΟΤΕΧΝΙΑ

Για να στηρίξει την παραπάνω θέση του ο Virno, εισάγει την έννοια της δεξιοτεχνίας.

Αρχικά, ας δούμε τι είναι αυτό χαρακτηρίζει την δεξιοτεχνία με την κοινά αποδεκτή σημασία της. Με άλλα λόγια τι είναι αυτό που χαρακτηρίζει την δραστηριότητα εκείνου με τις ιδιαίτερές ικανότητες του καλλιτέχνη, που ερμηνεύει ή εκτελεί.

Αυτό που ξεχωρίζει την δραστηριότητα ενός ηθοποιού ή ενός χορευτή είναι αρχικά ότι το τελικό προϊόν που παράγεται από την εργασία τους, δεν είναι διάφορο από την δραστηριότητα που το παράγει. Όταν ένας πιανίστας ερμηνεύει ένα μουσικό έργο το τελικό παραγόμενο προϊόν είναι το ίδιο το παίξιμό του, η ίδια η διαδικασία της παραγωγής. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το δεύτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα της δραστηριότητας του. Η μη ύπαρξη τελικού προϊόντος «καταδικάζει» τον δεξιότηχνη να στέκεται απέναντί σε ένα κοινό. Η δραστηριότητά του δεν μπορεί να υπάρξει σαν προϊόν αν δεν προβάλλεται «στα μάτια των άλλων».

Η Arendt συσχετίζοντας τους καλλιτέχνες με αυτούς που ασχολούνται με την πολιτική δράση.

Γράφει: *«Οι τέχνες που δεν έχουν κανένα «έργο» έχουν μεγάλη συγγένεια με την πολιτική. Οι καλλιτέχνες εκτελεστές - χορευτές, ηθοποιοί, μουσικοί και λοιποί έχουν ανάγκη ενός κοινού για να επιδείξουν τη δεξιοτεχνία τους, όπως οι άνθρωποι που δρουν [πολιτικά] έχουν ανάγκη άλλων, παρουσία των οποίων μπορούν να εμφανιστούν. Αμφότεροι για να "εργαστούν" έχουν ανάγκη ενός δημόσια διαμορφωμένου χώρου. Και στις δύο περιπτώσεις η "ερμηνεία" τους εξαρτάται από την παρουσία άλλων»²³.*

Με βάση τα παραπάνω προκύπτει, ότι κάθε πολιτική δράση είναι δεξιοτεχνική και αντίστροφα ότι κάθε δεξιοτεχνία είναι βαθιά πολιτική.

²³ Arendt, «BETWEEN PAST AND THE FUTURE»: 154

Ωστόσο, και ο Marx έχει μιλήσει για καλλιτέχνες εκτελεστές. Μόνο που ο Marx τους οργανώνει κάτω από την ομπρέλα της μισθωτής μη παραγωγικής εργασίας, στην οποία η διαδικασία παραγωγής ταυτίζεται με το προϊόν²⁴.

Έτσι βλέπουμε ότι η δεξιοτεχνία έχει αντιμετωπιστεί μέχρι τώρα με δύο διακριτούς τρόπους, είτε από την μια ως το δομικό χαρακτηριστικό της πολιτικής δραστηριότητας (έλλειψη έργου έκθεση στα μάτια των άλλων, ενδεχόμενο κ.τ.λ.), είτε ως «μισθωτή εργασία που δεν είναι ωστόσο παραγωγική».

Ο Virno γράφει: *«αυτή η διακλάδωση συντρίβεται την στιγμή που η παραγωγική εργασία, στο σύνολό της κάνει δικά της τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του καλλιτέχνη εκτελεστή. Όποιος παράγει υπεραξία στον μεταφορντισμό, συμπεριφέρεται, από δομική άποψη πάντα[...] ως άτομο πολιτικό. Σε σχέση με την σύγχρονη παραγωγή, η παρατήρηση της Arendt αναφορικά με τους καλλιτέχνες εκτελεστές και τα πολιτικά άτομα φαντάζει πολύ καθαρή: για να εργαστεί κανείς χρειάζεται να είναι «δημόσια διαμορφωμένο χώρο».*

Και στην συνέχεια αναφέρει :

«Ο Marx αυτόν τον «δημόσια διαμορφωμένο χώρο» τον ονομάζει «συνεργασία». Θα μπορούσαμε να πούμε: σε ένα συγκεκριμένο βαθμό οργάνωσης της παραγωγής, η εργασιακή συνεργασία ενσωματώνει την προφορική επικοινωνία, μοιάζοντας συνεπώς με δεξιοτεχνική εκτέλεση ή ακριβώς με ένα σύνολο πολιτικών δράσεων.»²⁵.

Η προφορική επικοινωνία, αμήχανη, εκλεπτυσμένη ή μέτρια είναι η κατεξοχήν δεξιοτεχνική δραστηριότητα που πράττουμε όλοι και η οποία σύμφωνα με τον Virno ενσωματώνεται στην σημερινή παραγωγή σε τέτοιο βαθμό που την χαρακτηρίζει. Έτσι η ομιλία, όχι κάποιου σοφού ή καθώς πρέπει εκφραζόμενου αλλά κάθε εκφραζόμενου, γίνεται η γέφυρα από την οποία πολλά χαρακτηριστικά της πολιτικής δράσης εισάγονται στην εργασία.

²⁴ Marx, «ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΞΙΑ», 357-8

²⁵ Virno, «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ», σελ. 59-60

Διαβάζοντας τα παραπάνω λόγια του Virno για την «συνεργασία» και τον «δημόσια διαμορφωμένο χώρο», αυτό που έρχεται στο μυαλό μου ως χαρακτηριστικό παράδειγμα, είναι τα προγράμματα ανοιχτού λογισμικού. Όμως αν και η δημιουργία τους προϋποθέτει ένα «δημόσια διαμορφωμένο χώρο», το διαδίκτυο, δεν ενσωματώνει αναγκαστικά την προφορική επικοινωνία.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα που καταδεικνύει την σημασία της προφορικής επικοινωνίας, για την σύγχρονη παραγωγή, είναι η διαδικασία της συνέντευξης πριν την πρόσληψη κάποιου υποψήφιου εργαζομένου. Η διαδικασία αυτή έχει γίνει ένας κοινά αποδεκτός θεσμός και λαμβάνει χώρα σχεδόν σε κάθε επιχείρηση ή εταιρεία. Κατά την διάρκεια της συνέντευξης αυτό που εξετάζεται, προφανώς δεν είναι τεχνικές γνώσεις του υποψήφιου. Αυτό που εξετάζεται είναι η ίδια η ικανότητά του να επικοινωνεί. Κατά την διάρκεια της συνέντευξης ο υποψήφιος «πουλάει» ή καλύτερα παρέχει προς εκμίσθωση, μαζί με τις τεχνικές του γνώσεις και ικανότητες, την ικανότητά του να επικοινωνεί και ο εργοδότης ελέγχει την ποιότητα του εμπορεύματος που πρόκειται να μισθώσει.

Αντίστοιχο ενδιαφέρον σε σχέση με την σημασία της προφορικής επικοινωνίας, παρουσιάζει και το ίδιο το μάθημα της διάλεξης, αυτή η ίδια η εργασία. Αυτό που χαρακτηρίζει αυτό το μάθημα σε σχέση με το αντίστοιχο μάθημα των άλλων αρχιτεκτονικών σχολών και αυτό που σε σημαντικό βαθμό κρίνεται και βαθμολογείται από τους εξεταστές, είναι η ικανότητά μου, ή του εκάστοτε φοιτητή-ομιλητή να επικοινωνεί και να σχετίζεται με τους άλλους (έστω στα πλαίσια αυτής της παρουσίας). Σε αντίθετη περίπτωση ζητούμενο του εν λόγω μαθήματος θα ήταν απλά η συγγραφή και η παράδοση ενός γραπτού κειμένου.

Παρά τους αμφιλεγόμενους συνειρμούς που μπορεί να προκύψουν από την επιλογή και τοποθέτηση των δυο παραπάνω παραδειγμάτων, μέσω αυτών καταδεικνύεται κάτι πολύ σημαντικό. Η εισαγωγή της πολιτικής, μέσω της δεξιοτεχνίας στην εργασία-ποίηση, εισάγει

στην δημόσια σφαίρα στοιχεία που σε άλλη περίπτωση παραμένουν εξοβελισμένα ή κοιμισμένα στο ατομικό ή το ιδιωτικό. Δηλαδή αν το μάθημα της διάλεξης περιοριζόταν μόνο στην συγγραφή ενός γραπτού κειμένου τότε αυτό θα ήταν κάτι που θα ενδιέφερε εμένα, τον επιβλέποντα καθηγητή και τους διορθωτές. Τώρα, θέλοντας και μη, η έκθεση στα μάτια των άλλων εισάγει αυτό που πριν αφορούσε λίγους στην δημόσια σφαίρα. Έτσι οι επιλογές που γίνονται σε σχέση με αυτή την εργασία, παίρνουν σημασία γιατί προβάλλονται μπροστά στα μάτια άλλων, γίνονται κοινό.

ΦΛΥΑΡΙΑ

Έχοντας μιλήσει για την «έκθεση στα μάτια των άλλων» και έχοντας προσεγγίσει σε ένα βαθμό τον «δημόσια διαμορφωμένο χώρο», ερχόμαστε ξανά στις σκέψεις του Virno πάνω στην έννοια της δεξιοτεχνίας, για να προσδιοριστεί, τώρα, πιο συγκεκριμένα το κύριο χαρακτηριστικό της, την φλυαρία.

Γράφει: « Μου φαίνεται ότι η φλυαρία είναι η πρώτη ύλη της μεταφορντικής δεξιοτεχνίας.[...] Κατεχοχγήν δεξιοτέχνης είναι ο απλός ομιλητής. Αλλά προσθέτω τώρα ο ομιλητής της μη αναφορικότητας, δηλαδή ο ομιλητής που μιλώντας δεν αντικατοπτρίζει την μία η την άλλη κατάσταση πραγμάτων. Αυτός που σύμφωνα με τον Heidegger φλυαρεί.»²⁶.

Ο Heidegger θεωρεί την φλυαρία²⁷ κάτι εντελώς αρνητικό. Φλυαρώντας δεν μετέχουμε σε αυτό που ονομάζει αυθεντική ζωή, η όπως το λέει αλλιώς στο μες-στον-κόσμο-είναι. Αυτή η έννοια του ανήκειν στον κόσμο δεν περιορίζεται σε μια παθητική στάση παρατήρησης και απόκτησης γνώσεων αλλά υπονοεί μια ουσιαστική σχέση με τον κόσμο. Μια έμπρακτη εμπλοκή, σε ένα σύνολο από

²⁶ Virno, «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ», σελ. 120

²⁷ Heidegger, «ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ», Σ 35

προσαρμοστικές πράξεις που χειραγωγούν τα αντικείμενα που με περιβάλλουν. Ο κόσμος στον Heidegger είναι ο κόσμος-εργοτάξιο, σύνολο παραγωγικών μέσων και σκοπών. Όταν φλυαρείς, σύμφωνα με τον Heidegger ο κόσμος από κόσμο-εργοτάξιο μεταμορφώνεται σε κόσμο-θέαμα.

Ο Heidegger ορίζει την φλυαρία ως λόγο χωρίς ραχοκοκαλιά, απρόσωπο, μη αναφορικό, ανεξάρτητο από κάθε δέσμευση και προϋπόθεση, αυτόνομο από προκαθορισμένους στόχους, περιγεγραμμένα καθήκοντα, και από την απαίτηση για την πιστή αναπαράσταση της πραγματικότητας.

Η φλύαρη συλλογιστική πορεία δεν έχει προκαθορισμένους στόχους, έχει αρχή το σημείο που αρχίζει και τέλος το σημείο στο οποίο μπαίνει η τελευταία τελεία. Δεν θα μπορούσε να έχει οργανωμένη ραχοκοκαλιά καθώς αποτελεί ένα συλλογιστικό δρόμο που θα μπορούσε να έχει αρχίσει από άλλο σημείο και να τελειώσει σε άλλο σημείο. Ακόμα δεν έχει και δεν μπορεί να έχει, συγκεκριμένο τρόπο ανάπτυξης, διεξοδικό και οργανωμένο. Κάθε συνέχεια μοιάζει σαν αυτοσχεδιαστική πράξη πάνω στα δεδομένα που κάποιος προηγούμενος αυτοσχεδιασμός έχει θέσει.

Η φλυαρία χαρίζει στον λόγο αυτονομία. Ο λόγος απελευθερωμένος από καθήκοντα και σκοπούς αποκτά σημασία απλά επειδή λέγεται, αποτελεί δηλαδή ο ίδιος, αυτόνομο γεγονός. Ο φλύαρος λόγος δεν αποκτά αξία επειδή αναφέρεται σε κάτι αλλά επειδή ο ίδιος είναι κάτι. Ο λόγος γίνεται, τελικά, πράξη, έμπρακτη εμπλοκή, προσαρμοστική πράξη. Ίσως, μια πράξη του πλήθους.

σκίτσο 3: ΚΟΥΦΟΣ ΠΑΝΑΓ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κάπου εδώ η διάλεξή μου τελειώνει. Το κείμενο μου, δεχόμενο την φλυαρία ως κεντρικό χαρακτηριστικό του τρόπου οργάνωσης του, υλοποίησε το κεντρικό χαρακτηριστικό του τρόπου επικοινωνίας που συμφώνα με τον Virno χαρακτηρίζει το σύγχρονο πλήθος. Παρουσιάζόμενο στα πλαίσια του μαθήματος σε ένα κοινό, έγινε μια κατασκευή με δομή, δομικά στοιχεία, κανόνες, οργάνωση, διάρθρωση κ.λπ. οργανωμένη με τέτοιο τρόπο ώστε να υλοποιήσει μια φλύαρη σχέση-αλληλεπίδραση με ένα δημόσια διαμορφωμένο χώρο, στον οποίο τα άτομα εκτεθειμένα στα μάτια των άλλων, μπορούν να αποκτήσουν μνήμη ότι είναι μέρη ενός όλου. Όπως με αντίστοιχο τρόπο η αρχιτεκτονική ως μια κατασκευή μπορεί να οργανώσει τα δικά της δομικά στοιχεία, ώστε να υλοποιήσει ένα όριο που θα επιτρέπει αυτή την επικοινωνία. Πλέον όχι με λέξεις, προτάσεις, νοηματικές σχέσεις κ.λπ. αλλά με φέροντα και φερόμενα στοιχεία.

Ολοκληρώνοντας το θέμα, θα ήταν σημαντικό ακόμα να ξεκαθαρίσω ότι δεν αναφέρομαι στο πλήθος, υποστηρίζοντας ότι είναι η μόνη ή η καλύτερη εναλλακτική ανάγνωση, του τοπίου της σημερινής πραγματικότητας. Ούτε θα ήθελα να το παρουσιάσω σαν μια ιδανική κατάσταση, μια σύγχρονη ουτοπία. Θα προτιμούσα να το αντιμετωπίσω ως μια πολύ ενδιαφέρουσα δυνατότητα.

Η θεωρία της κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης του πλήθους, όπως εκφράζεται σήμερα, μου φαίνεται ότι αντανακλά ένα εν δυνάμει μέλλον σε ένα ήδη κουρασμένο παρόν. Μια δυνατότητα που αντιμετωπίζει αυτό το παρόν χωρίς νοσταλγικές διαθέσεις για την δόξα από καιρό περασμένων εποχών, ρομαντικές απλουστεύσεις ή επαναστατικά κόμπλεξ.

Η κατηγορία του πλήθους αποκτά, κατά την γνώμη μου ενδιαφέρον, γιατί καταφέρνει να σταθεί απέναντι στο παρόν με τον ίδιο τρόπο που ο τυφλός Ντε Λέισι, στέκεται απέναντι στο τέρας του Δόκτωρ Frankenstein, στο μυθιστόρημα της Mary Shelley. Αντα-

ποκρινόμενος στα συναισθήματα του Frankenstein ο τυφλός Ντε Λέισι κάνει ολοφάνερο, ότι αυτό που ορίζουμε ως τέρας αφορά μια μορφή η οποία δεν συμφωνεί με τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε τα πράγματα, με το σύνολο το κανόνων που έχουμε εκ των προτέρων θέσει. Με τα μάτια της νεοτερικότητας οι σύγχρονες μορφές ζωής, μοιάζουν παραμορφωμένες και δύσμορφές.

Κλείνοντας, αυτό που με γοητεύει πιο πολύ, είναι ότι για το σύγχρονο πλήθος

*« ο Frankenstein είναι [πλέον] μέλος της οικογένειας.»*²⁸

²⁸ Antonio Negri, Michael Hardt, «ΠΛΗΘΟΣ», σελ 214

Ο τυφλός Ντε Λέισι δέχεται τον Frankenstein στο σπίτι του, μια αγροτική κατοικία στην μέση του δάσους και του μαθαίνει να τρώει. Πηγή: ταινία «Bride of Frankenstein», σκην. James Whale, 1935

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η έννοια του πλήθους έρχεται ξανά στο προσκήνιο της πολιτικής και κοινωνικής συζήτησης από μια υποτιμημένη από πολλούς ιταλική παράδοση της πολιτικής σκέψης, αυτή της ιταλικής αυτονομίας, και πιο συγκεκριμένα από τον ιταλικό «μετα-εργατισμό».

Η ιταλική αυτονομία αρχίζει να εμφανίζεται ως θεωρητικό κίνημα, για πρώτη φορά, την δεκαετία του 1960 ως εσωτερική αντίδραση μέσα στους κόλπους των κινημάτων της επίσημης ιταλικής αριστεράς. Μέσα σε ένα γενικότερο κλίμα αναταραχής και κοινωνικών συγκρούσεων που αρχίζουν το 1962, με τις συγκρούσεις και τις οδομαχίες που ξεσπούν στο Τορίνο, όταν οι εργάτες της FIAT αντιδρούν στην τότε νέα συλλογική σύμβαση εργασίας, (και θα συνεχιστούν μέχρι το τέλος της δεκαετίας) αναδεικνύεται μια σειρά από νεαρούς τότε θεωρητικούς, επηρεασμένη από την σχολή της Φρανκφούρτης αλλά και από το κίνημα των καταστασιακών, όπως ο Antonio Negri, ο Mario Tronti, ο Paolo Virno κλπ.

Το βιβλίο του τελευταίου «Γραμματική του Πλήθους» αποτελεί την κύρια βάση για αυτήν την εργασία. Ο Paolo Virno γεννήθηκε το 1952 στην Νάπολη και σπούδασε φιλοσοφία στο πανεπιστήμιο της Ρώμης. Το 1977 παρουσίασε την διδακτορική εργασία του πάνω στην έννοια της εργασίας στην θεωρία της «Συνείδησης» του Theodor Adorno, ενώ στο διάστημα που διαμεσολάβησε έγινε μέλος στην οργάνωση «*potere operaio*» που είχε ιδρύσει ο Antonio Negri τότε καθηγητής φιλοσοφίας στο πανεπιστήμιο της Πάντοβα στο τομέα «*dottrina dello Stato*» (θεωρίας του Κράτους). Στης αρχές της δεκαετίας του 1980 κατηγορήθηκε μαζί με του υπόλοιπους συντάκτες του περιοδικού *metropolitan magazine* για συμμετοχή στην οργάνωση «ερυθρές ταξιαρχίες», η οποία του στοίχισε τρία χρόνια φυλακή. Με την αθώωση του το 1987 φεύγει αυτοεξόριστος στο Παρίσι όπου ιδρύει τον οργανισμό εκδόσεων *luogo comune* (κοινός τόπος) που ασχολείται

με την ανάλυση των μορφών ζωής στον μεταφορντισμό. Από το 1996 και μέχρι σήμερα διδάσκει «ηθική της επικοινωνίας» στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Καλαβρίας.

Το βιβλίο του «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ» γράφτηκε το 2003 και εκδόθηκε με-ταφρασμένο στα ελληνικά το 2006 από τις εκδόσεις Αλεξάνδρεια και Οδυσσέας. Το κείμενό του βιβλίου είναι η μεταγραφή ενός σεμιναρίου που πραγματοποιήθηκε το 2001 στο τμήμα κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου στο οποίο διδάσκει. Το σεμινάριο αυτό χωρίζεται σε τέσσερις μέρες που αποτελούν τις τέσσερις ενότητες του βιβλίου, με τους εξής τίτλους:

- Μορφές τρόμου και προστασίας
- Εργασία, Δράση, Διάνοια
- Το Πλήθος ως υποκειμενικότητα
- Δέκα θέσεις για το Πλήθος

Η εργασία αυτή βασίζεται και εστιάζει κυρίως στις σκέψεις που αναπτύσσονται στην πρώτη ενότητα. Οι συλλογισμοί που αναπτύσσονται εκεί αναλύονται και επαναδιατυπώνονται συνδυασμένοι με στοιχεία από την υπόλοιπη βιβλιογραφία καθώς και με άλλα σημεία του ίδιου κειμένου. Έτσι οι σελίδες της «γραμματική του πλήθους» γίνονται βάση και αφορμή για τους συλλογισμούς που συνθέτουν το δημιουργικό, σε σχέση με το περιεχόμενο, μέρος αυτής της εργασίας.

PAOLO
LOVINO

πηγή : tirchhispeelling.wordpress.com

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Paolo Virno, «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ»,
εκδ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, ΟΔΥΣΣΕΑΣ, 2006
- Antonio Negri, Michael Hardt, «ΠΛΗΘΟΣ»,
εκδ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, 2011
- Ζήσης Κοτιωνης, « ΠΛΗΘΟΔΟΜΕΣ»,
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ,
2012
- Giorgio Agamben, «Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΠΟΥ ΕΡΧΕΤΑΙ»,
εκδ. ΙΝΔΙΚΤΟΣ, 2007
- L. Wittgenstein, «ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ»,
ΚΩΣΤΗΣ Μ. ΚΩΒΑΙΟΣ & εκδ. ΣΤΙΓΜΗ, 2007,
2008
- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας Τμήμα Αρχιτεκτόνων,
« Η ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ»,
εκδ. ΙΝΔΙΚΤΟΣ, 2009
- Franz Kafka, «Η ΣΙΩΠΗ ΤΩΝ ΣΕΙΡΗΝΩΝ», (συλ. διηγημάτων),
εκδ. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, 1986
- Νασσοπούλου Κωνσταντίνα, Νικητοπούλου Ευγενία,
«ΚΟΙΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΜΟΝΤΕΡΝΟ» (Διά-λεξη),
Ε.Μ.Π. 2011
- Δερβενή Χρυσούλα, «LACAN JACQUES ΚΑΙ Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ
ΤΟΥ ΣΗΜΑΙΝΟΝΤΟΣ», (μετπτυχ. διπλ. εργασία)
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ: ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ

Εμμεση βιβλιογραφία

βιβλ. «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ»
Arendt, «BETWEEN PAST AND THE FUTURE»,
Arendt, «HUMAN CONDITION»
Marx, «ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΞΙΑ»,
Heidegger, «ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ», εκδόσεις ΔΩΔΩΝΗ, 1988
Καντ, «ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ»,
Spinoza, «Tractatus Politicus»
Hobbes, «DE CIVI»

διαλ. «ΚΟΙΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΜΟΝΤΕΡΝΟ»
Colomina B. «Privacy and Publicity: Modern architecture as a mass media»
Raumplan versus plan Libre ,Rizzoli ,1993

WEBOGRAPHY

http://en.wikipedia.org/wiki/Paolo_Virno

- «Μια συνέντευξη του Paolo Virno» στον Branden W. Josep
Μετάφραση: Ακης Γαβριηλίδης

<http://www.rebelnet.gr/articles/view/Interview-with-Paolo-Virno>

- Antonio Negri, «On Rem Koolhaas»

<http://www.haraldpeterstrom.com/content/5.pdfs/Antonio%20negri%20%E2%80%93%20On%20Rem%20Koolhaas.pdf>

- Paolo Virno, «Anthropology and Theory of Institutions»

<http://eipcp.net/transversal/0407/virno/en>

- Ryan M. Harding, «Redefining the Hobbes-Spinoza Connection: The Role of Natural Theology in Hobbes's: Understanding of Natural Right, the Laws of Nature, Sovereignty, Civic Education, and Liberty»

<http://www.pdfdownload.org/pdf2html/pdf2html.p?url=https%3A%2F%2Fwww.york.ac.uk%2Fmedia%2Fpolitics%2Fdocuments%2Fgeneral%2FRyanHardingdissertation.pdf&images=yes> [pdf]

- Multitude or working class? - Antonio Negri

<http://libcom.org/library/multitude-or-working-class-antonio-negri>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΤΡΟΜΟΣ/ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ.....	9
[ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ].....	12
ΤΟ ΣΕΙΝΙΚΟ ΤΕΙΧΟΣ.....	13
FENETRE EN LONGUEUR.....	15
ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ- Ο ΠΥΡΗΝΑΣ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΔΟΜΩΝ.....	18
ΕΝΑ ΚΑΠΟΙΟ «ΜΕΣΑ».....	22
ΤΟ ΠΛΗΘΟΣ - Ο ΣΠΙΝΟΖΑ ΜΕ ΤΟ ΒΛΕΜΜΑ ΤΟΥ HOBBS.....	23
ΤΟ ΚΟΙΝΟ- ΤΟ ΕΝΑ ΤΩΝ ΠΟΛΛΩΝ.....	25
ΣΥΝΟΨΗ.....	26
ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΟΡΙΟ	27
ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ.....	28
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟΣ ΧΩΡΟΣ- ΔΕΞΙΟΤΕΧΝΙΑ.....	30
ΦΛΥΑΡΙΑ.....	33
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	35
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	38
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	40
WEBOGRAPHY.....	

